

ישעיהו פרק לה

מבוא

פרק לה מתאר בצבעים עזים ומרהיבים את תמונת הגאולה, שבשיאה מסעם של הגולים אל ציון. בפרק ביטויי שמחה מגוונים, ותיאורים של פריחת המדבר, ונביעת מימיו וריפוי מומי האדם. ברובד נוסף רומזת הנבואה להשוואה בין גאולת מצרים לגאולה העתידית, ולכך שהאחרונה גדולה מן הראשונה. התמונה מתבהרת אט אט, ורק בחלקו האחרון של הפרק (פסוקים ח-י) מתברר ששמחה זו היא תוצאה של שיבת הגולים לציון, והקווים כולם מצטרפים לתמונה שלמה.

שאלות מכוונות למידה

- למי נאמרת הנבואה? מיהם הזקוקים לשמוע את דברי הנחמה?
- הפרק מתאר את השמחה, הפריחה והרפואה המבשרות את הגאולה:
- האם אלו תיאורים של ניסים גלויים, או יש שלפרשם כדימויים לתהליכים רוחניים?
- מהי הזיקה בין גאולת מצריים לבין הגאולה העתידית?

ישעיהו פרק לה

- (א) **יִשְׁשׁוּם מִדְּבַר וְצִיָּה, וְתִגַּל עֲרֵבָה וְתִפְרַח כְּחִבְצָלָת:**
 (ב) **פָּרַח תִּפְרַח וְתִגַּל, אֵף גִּילַת וְרִגְוֹ, כְּבוֹד תִּלְבְּנוּן נָתַן לָהּ, הַדֵּר הַכְּרָמִל וְהַשָּׁרוּן; הִמָּה יִרְאוּ כְבוֹד ה', הַדֵּר אֱלֹהֵינוּ: ס**
 (ג) **חִזְקוּ יְדֵים רַפּוֹת, וּבְרַפִּים כְּשִׁלּוֹת אֲמָצוֹ:**
 (ד) **אֲמָרוּ לְנַמְהָרֵי לֵב: חִזְקוּ, אֵל תִּירְאוּ; הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקַם גְּבוּא, גְּמוּל אֱלֹהִים הוּא גְבוּא וְיִשְׁעֵכֶם:**
 (ה) **אִז תִּפְקַחְנָה עֵינֵי עֲרִיס, וְאֲזַנֵּי חֲרָשִׁים תִּפְתַּחְנָה:**
 (ו) **אִז יִדְלַג כְּאֵיל פֶּסֶחַ, וְתֵרוֹן לְשׁוֹן אֵלֶם; כִּי נִבְקְעוּ בַּמִּדְבָּר מִיָּם, וּנְחָלִים בְּעֲרֵבָה:**
 (ז) **וְהָיָה הַשָּׂרֵב לְאֵגֶם, וְצִמְאוֹן לְמִבּוּעֵי מַיִם; בְּנִיחָה תִּנְיִם רִבְצָה, חֲצִיר לִקְנֵה וְגִמְא:**
 (ח) **וְהָיָה שֵׁם מַסְלִיל וְדָרְדַּר, וְדָרְדַּר הַקִּדְשׁ יִקְרָא לָהּ; לֹא יַעֲבְרֵנוּ טָמֵא, וְהוּא לָמוּ; הַלֵּךְ דָּרְדַּר וְאֲוִילִים לֹא יִתְעוּ:**
 (ט) **לֹא יִהְיֶה שֵׁם אֲרִיָּה, וּפְרִיץ חֵיוֹת בֵּל יַעֲלֶנָה, לֹא תִמְצָא שָׁם; וְהִלְכוּ גְאוּלִּים:**
 (י) **וּפְדוּיֵי ה' יִשְׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה, וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים; שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׁיִגוּ, וְנִסּוּ יִגּוּן וְאַנְחָה: פ**

מילות השמחה מרוכזות בפתחה ובסיום - בחלק הראשון של הנבואה תוארה שמחת המדבר והערבה ובסיומה שמחת הגולים השבים. היגון ואנחה מתהפכים לשמחה. הנבואה מתארת את המהפך הגדול שיהיה בעולם בעת הגאולה. ממדבר לארץ שופעת מים, מחולי לריפוי ומיגון ואנחה לששון ושמחה.

שמחת המדבר ופריחתו

ישעיהו פרק לה

(א) יִשְׁשׁוּמִים מְדַבְּרֵי יְצִיָּה, וְתִגְלַעַרְבָה וְתִפְרַח כְּחִבְצָלָתָהּ :

(ב) פָּרַח תִּפְרַח וְתִגְלַע, אַף גִּילַת וְרִגְוָה, כְּבוֹד הַלְבָּנוֹן נִתַּן לָהּ, הַדֵּר הַכְּרָמֶל וְהַשְּׂרֹן; הִמָּה יִרְאוּ כְבוֹד ה', הַדֵּר אֱלֹהֵינוּ: ס

1. עיין בפסוקים א-ב, וענה:

א. מהו השינוי שיתרחש בטבע בזמן הגאולה?

ב. מהו הדימוי של הנביא לשינוי שיתרחש בטבע? (רמז: דימוי שהוא חוזר עליו חמש פעמים, במילים נרדפות).

ג. לשם מה נזכרים בפסוק ב "הלבנון.... הכרמל והשרון"?

ד. צמד המילים "כבוד והדר" חוזר פעמיים בפסוק ב', תחילה בתיאור הפריחה של המדבר, ואחר כך בתיאור

הכבוד וההדר של ה'. מה הזיקה (הקשר) ביניהם?

מי הם המדבר והערבה בפסוקים? שתי אפשרויות

מצודת דוד ישעיהו לה, א	רד"ק ישעיהו לה, ו-ז
יששום מדבר וציה - ארץ ישראל שהיא עתה כמדבר וציה ישישו אז (בזמן הגאולה), ותגל ערבה - א"י שהיא עתה כערבה תגל אז (בזמן הגאולה).	כי נבקעו במדבר מים - הנה אמר מיכה (ו, טו) המורשתי "כִּי־מִי צִאֲתָדָּ מֵאֲרָץ מִצְרָיִם אֲרָאֲנוּ נִפְלְאוֹת", והנה יהיה זה מהנפלאות שיבקעו במדבר מים. ונחלים בערבה - שימצאו מים רבים בדרך בשובם לארצם: והיה השרב - מקום השרב ומקום הצמאון, יהיה לאגם ולמבועי מים, שיהיו נובעים להם בדרכם בלכתם במקום ציה, שהוא מקום השרב שאין שם מים מרוב החום.

2. בפסוק א נאמר: "יִשְׁשׁוּמִים מְדַבְּרֵי יְצִיָּה, וְתִגְלַעַרְבָה וְתִפְרַח כְּחִבְצָלָתָהּ".

א. לפי הפירוש של מצודת דוד על פסוק א, מי הם ה"מדבר" וה"ערבה" הנזכרים בפסוק א?

ב. מפירוש הרד"ק על פסוק ו ניתן להסיק מי הם ה"מדבר" וה"ערבה" הנזכרים בפסוק א. לפי הרד"ק מי הם

ה"מדבר" וה"ערבה" הנזכרים בפסוק א, לפי הרד"ק?

ג. לאיזה פירוש מתאים הפסוק הבא הלכות מנבואה אחרת של ישעיהו (נא, ג)? "כִּי נָחַם ה' צִיּוֹן נָחַם כָּל חֲרִבְתֶּיהָ,

וַיִּשֶׂם מְדִבְרָהּ כְּעֵדוֹ, וְעִרְבֶתָהּ כְּגֹן ה', שְׂשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִמְצָא בָּהּ תִּזְדָּה וְקוֹל זִמְרָה?"

ההדרגה בגאולה

ילקוט שמעוני ישעיהו רמז תמא

יִשְׁשׁוּמִים מְדַבְּרֵי יְצִיָּה - בשעה שהקב"ה מגלה שכינתו על ישראל אינו נגלה עליהם בפעם אחת, מפני שלא יוכלו לעמוד באותה טובה, ובפתע פתאום ימותו. צא ולמד מיוסף בשעה שנתוודע לאחיו לאחר כמה שנים ואמר להם "אני יוסף", לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו - לפני הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה.

אלא מה הקדוש ברוך הוא עושה? נגלה עליהם קימעא קימעא, בתחלה משיש את אחרים, שנאמר "יִשְׁשׁוּמִים מְדַבְּרֵי יְצִיָּה", ואח"כ "ותגל ערבה ותפרח כחבצלת", ואח"כ "פרוח תפרח", ואח"כ "כבוד הלבנון", ואח"כ "המה יראו כבוד ה'".

3. הילקוט שמעוני רואה בפסוקים א-ב תיאור של התפתחות הדרגתית של הגאולה.

א. מדוע לפי המדרש הגאולה צריכה להתפתח בהדרגתיות?

ב. בסס את דברי המדרש על מילים וביטויים הנזכרים בפסוקים א-ב.

עידוד לחלשים וריפוי מומי האדם והטבע

עידוד לחלשים ולמיואשים

ישעיהו פרק לה

(ג) חִזְקוּ יְדֵים רַפּוֹת, וּבְרַכְּסִים כְּשָׁלוֹת אֲמָצוּ:

(ד) אֲמָרוּ לְנַמְהָרֵי לֵב: חִזְקוּ, אֵל תִּירָאוּ;

הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקַם זָבוּא, גְּמוּל אֱלֹהִים הוּא זָבוּא וַיִּשְׁעֶכֶם:

מצודת דוד ישעיהו לה, ג

חזקו - הוא מאמר ה' אל הנביאים חזקו ידיים הרפות, רוצה לומר בשרו הגאולה למי שידיו רפות ומתייאש מן הגאולה.

רש"י ישעיהו לה, ד

לנמהרי לב - שממהרין את הגאולה ומצירין על איחורה.

שאלת בגרות חורף תשע"ה

4. עיין בפסקים ג-ד ובדברי מצודת דוד ורש"י, וענה:

א. "חִזְקוּ יְדֵים רַפּוֹת... אֲמָרוּ לְנַמְהָרֵי לֵב: חִזְקוּ..." מי צריך לחזק? ואת מי צריך לחזק? (לפי כל פירוש, פרט מה מאפיין את האנשים שצריך לחזק אותם).

ב. "הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקַם זָבוּא, גְּמוּל אֱלֹהִים הוּא זָבוּא וַיִּשְׁעֶכֶם", מה הן שתי הפעולות שיעשה ה', וכלפי מי יכוון כל אחת מהן?

ריפוי מומי האדם והטבע

ישעיהו פרק לה

(ה) אֵז תִּפְקַחְנָה עֵינֵי עֲוֹרִים,

וְאֶזְנֵי חֲרָשִׁים תִּפְתַּחְנָה:

(ו) אֵז יְדַלֵּג כְּאֵיל פֶּסֶחַ, וְתָרוּ לְשׁוֹן אֲלָם...

דעת מקרא ישעיהו לה, ה

אז - ביום הישועה, תיפקחנה עיני עוורים - כלומר: העוורים יחלו לראות. ואזני חרשים תפתחנה - כלומר: החרשים יחלו לשמוע. והדברים כפשוטם: ביום הישועה יתרפאו כל בעלי המומים, והיא גם הבטחה מיוחדת לשבים מן הגולה שיהיו כולם בריאים ושלמים, ולא יהיה בהם מום או חולים העלולים לעכבם בהליכתם בדרך העולה אל ארץ ישראל.

רש"י ישעיהו פרק לה פסוק ה

עיני עוורים - אותם שהיו עד הנה עוורים מהכיר את מורא זו עליהם. ואזני חרשים - שלא היו שומעים לקול נביאים עד הנה תפקחנה ותפתחנה, כי אתן להם רוח נכון ליראה אותי. ועל ישראל הוא אומר (את הדברים הללו) שקראם (בישעיהו מב, יח) עורים וחרשים כענין שנאמר "הַחֲרָשִׁים שְׁמָעוּ" וגו'.

שאלה המבוססת על שאלת בגרות חורף תשע"ה

5. עיין בפסוק ה, ובדבי רש"י ודעת מקרא, וענה:

א. לפי כל פירוש, מה המשמעות המילים "עוורים" ו"חרשים"?

ב. לפי כל פירוש, מה יקרה ל"עוורים" ול"חרשים"?

ג. מה ההבדל העקרוני בין שני הפירושים? (פרט שני הבדלים)

ישעיהו פרק לה

(ה) אָז תִּפְקַחְנָה עֵינֵי עֲרֻרִים,

וְאֶזְנֵי חֲרָשִׁים תִּפְתַּחְנָה :

(ו) אָז יִדְלַג כְּאֵיל פֶּסַח, וְתָרוֹן לְשׁוֹן אֵלִים ;

כִּי נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר מַיִם, וַיִּנְחָלִים בְּעַרְבָה :

(ז) וְהָיָה הַשָּׂרֵב - לְאֵגֶס, וְצִמְאוֹן - לְמַבּוּעֵי מַיִם ;

בְּנוֹה תִנְיִם - רִבְצָה, חֲצִיר לְקִנְהָ וְגִמְאָ :

[ה"השרב" "וצמאון" - מקומות לוחטים ויבשים]

[בנוה - במקום ששכנו בו תנים ירבץ צאן, ויהפוך לחצר של קנה וגמא (גידולי מים)]

פסוק ו-ז מתארים תופעת טבע כיצד בזמן הגאולה, הטבע ישתנה ומקומות יבשים ללא משקעים, כמדבר וכערבה יהפכו למקומות עם שפע של מים, וכתוצאה מכך יהפכו למקומות פורחים. בתחילת הפרק (בשאלה 2) ראינו שרעיון זה נזכר לראשונה בפסוק א, כמו כן ראינו שם שני פירושים שונים לשאלה מה משמעות של תופעת טבע זה :

(1) **לפי מצודת דוד**, המדבר והערבה היבשים והצחיחים, הם **תיאור של ארץ ישראל** בזמן שישראל בגלות, בזמן הזה ארץ ישראל הייתה שוממה כמו המדבר, ואחרי שעם ישראל יחזור לארצו מהגלות, הארץ השוממה תפרח.

(2) **לפי הרד"ק**, המדבר והערבה הם תיאור למדבריות ממש, והם **המדבריות שישראל יעברו בתוכם** בעת חזרתם מהגלות לארץ ישראל. מדבריות אלו בזמן שישראל ילכו לאורכם בדרכם לא"י, יפרחו ויהיו רוויים במים - נחלים ומעיינות לרוב.

להלן פירוש נוסף, פירוש שלישי - **רש"י** - לתופעת טבע זו, שכאמור נזכרת שוב בפסוקים ו-ז :

רש"י ישעיהו לה, ו-ז

כי נבקעו במדבר מים - כי תשמחם ישועתו, ויפרחו כמדבר ציה הצמאה למים, ומעיינות נבקעים בתוכה כלומר כי יצמח ישע לנדכאים.

והיה השרב להם לאגם - התאב לתשועה יהא נושע. **והנביא דבר בלשון משל.**

6. כיצד מפרש רש"י, את תופעת הטבע שמקומות יבשים וצחיחים יהפכו למקומות שופעי מים?

דרך הגאולים לציון

ישעיהו פרק לה

(ח) וְהָיָה שֵׁם מְסֻלֵל וְדָרָךְ, וְדָרָךְ הַקִּדְשׁ יִקְרָא לָהּ; [מסלול ודרך- היא הדרך שבה ילכו שבי ציון בדרכם לא"י וזו תהיה דרך סלולה ונוחה]
 לא יַעֲבֹרְנוּ טָמְאָה, וְהוּא לָמוֹ; [לא יעברנו טמא - גויים או חוטאים לא ילכו; והוא למו - המסלול יהיה רק להם, רק לשבי ציון]
 הַלֵּךְ דָּרָךְ וְאֲוִילִים לֹא יִתְעוּ; [כל ההולך בדרך, ואפילו האוילים חסרי הדעת שעשויים לתעות בדרך - לא יתעו]
 (ט) לֹא יִהְיֶה שֵׁם אֲרִיָּה, וּפְרִיץ חַיּוֹת בֵּל יַעֲלֶנָּה, לֹא תִמְצָא שָׁם; וְהִלְכוּ גְאוּלִּים; [נפריץ חייית - חיות רעות ואכזריות, חיות טורפות]
 (י) וּפְדוּיֵי ה' - יִשְׁבוּן, וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה, וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים; [ופדויי ה' - ישבונו, ובאו ציון ברנה, ושמחת עולם על ראשים]
 שְׁשׂוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׂיִגוּ, וְנָסוּ יָגוֹן וְאַנְחָה: פ

הדרך

7. "וְהָיָה שֵׁם מְסֻלֵל וְדָרָךְ" (פסוק א)
 א. מהו ה"מסלול והדרך" שעליו מדבר ישעיהו בפסוק ח?
 ב. כתוב ארבעה דברים שיאפיינו את הדרך הזאת.

השמחה

ישעיהו פרק לה

(א) יִשְׂשׂוּם מִדְּבַר וְצִיָּה, וְתִגַּל עֲרֵבָה וְתִפְרַח כְּחִבְצֵלֶת;
 (ב) פָּרַח תִּפְרַח וְתִגַּל, אִף גִּילַת וְרִנָּן, כְּבוֹד הַלְבָנוֹן נָתַן לָהּ, הַדָּר הַכֶּרְמֶל וְהַשָּׁרוֹן; הַמָּה יִרְאוּ כְבוֹד ה', הַדָּר אֶלְהִינוּ: ס
 ...
 (י) וּפְדוּיֵי ה' יִשְׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה, וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים; שְׁשׂוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׂיִגוּ, וְנָסוּ יָגוֹן וְאַנְחָה: פ

8. הפרק מסתיים בריבוי לשונות שמחה כמו בפתיחה: רינה, שמחה, ששון. מה ההבדל בין השמחה המזכרת בתחילת הפרק לשמחה המתוארת בסוף הפרק?

○ מצלול¹: שְׁשׂוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׂיִגוּ, וְנָסוּ יָגוֹן וְאַנְחָה

אמצעי סגנוני נוסף המדגיש את המהפך שיהיה בעולם בעת הגאולה, הוא מצלול של צמדי המילים:

שְׁשׂוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׂיִגוּ,

וְנָסוּ יָגוֹן וְאַנְחָה.

"יגון ואנחה" מתהפכים ל"ששון ושמחה". ואכן כל הנבואה כולה מדברת על המהפך הגדול שיהיה בעולם בעת הגאולה. ממדבר לארץ שופעת מים, מחולי לריפוי ומיגון ואנחה לששון ושמחה.

¹ מצלול הוא שם כולל לכל האמצעים בשירה ובפרוזה המבוססים בעיקר על צליל של מילה או מילים ולא על משמעותן.

סיכום

מה בין ימי הגלות לימי גאולה?

מתוך התיאור של הפרק המפרט כיצד תראה הגאולה, ניתן להסיק אלו דברים אפיינו את ימי הגלות, שהרי הגאולה היא היפוכה של הגלות:

ההבדל בין הגלות לגאולה	
מאפיינים הגאולה	מאפייני הגלות
<ul style="list-style-type: none"> • נביעת מים רבים • ארץ פורייה ופורחת • רפואה ובריאות • שחרור השבויים • שמחה רבה 	<ul style="list-style-type: none"> • יובש • מדבר ושממה • בעלי מומים • שבי ומאסר • עצב גדול

מה בין גאולת מצרים לגאולה העתידנית?

בדברי הנבואה בפרק לה, הנביא רומז ומשווה בין גאולת מצרים לגאולה העתידית:

הדמיון בין גאולת מצרים לגאולה העתידנית
<ul style="list-style-type: none"> • הליכה מהגלות לארץ המובטחת דרך המדבר • רפואה של הנגאלים² • בקיעת המים במדבר • הגנה בדרך מפני חיות רעות ומזיקים

ההבדל בין גאולת מצרים לגאולה העתידנית	
גאולת מצרים	גאולה העתידנית - יותר ניסית
<ul style="list-style-type: none"> • ישראל תעו במדבר ארבעים שנה • ישראל קיבלו מים במדבר אך המדבר עצמו נשאר יבש • ישראל הלכו במדבר הגדול והנורא והרבו להתלונן • ישראל הלכו במדבר והרבו לחטוא 	<ul style="list-style-type: none"> • ישראל ילכו ישירות לציון בדרך סלולה וללא עיכובים • הדרך המדברית תהפוך לאגם מים ולנביעה בלתי פוסקת • הדרך תהיה נעימה ופורחת וישובו בשמחה לציון • ישראל ילכו בקדושה ובטהרה

9. עיין בפרק לה, ובטבלאות שלפניך, וענה:

א. כתוב שני **הבדלים** המורים על הניגוד הגדול בין הגלות לגאולה.

ב. (1) כתוב שני דברים **משותפים** לגאולת מצרים ולגאולה העתידנית.

(2) כתוב שני הבדלים בין גאולת מצרים לגאולה העתידנית, המדגישים שהגאולה העתידית תהיה **יותר ניסית** מגאולת מצרים?

² ע"פ המדרש, שכל בעלי מומין נתרפאו במעמד הר סיני (מדרש רבה, פרשת נשא פרשה ז, א).